

УДК 37.013.46

Мирослав КРИШТАНОВИЧ, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри педагогіки і соціального управління Інституту права та психології Національного університету "Львівська політехніка"

Зоряна ГОНТАР, кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

M. Kryshchanovich, Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor Professor of the Department of Pedagogy and Social Management Institute of Law and Psychology National University "Lviv Polytechnic"

Z. Gontar, Candidate of Sciences in Public Administration, Senior Lecturer of the Department of Law and Law management in the field of civil protection Lviv State University of Security Life activity

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMING PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTE

Здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів до професійно-педагогічної компетенції майбутніх викладачів. Отримано цілісну картину їх реалізації під час практичної діяльності викладача у ЗВО. Узагальнено різні підходи до формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів, і більшість науковців переважно сходяться на тому, що шляхом до підготовки цих фахівців є розвиток у них професійно-педагогічної компетентності.

Результати аналізу сучасних методологічних підходів свідчать про їх значні наукові можливості щодо вивчення та вдосконалення професійної підготовки майбутнього викладача. Усі вони відображають багатоплановість, складність процесу формування професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентнісний, діяльнісний, функціональний, інтегративний, інноваційний, креативний, наукові підходи.

Summary. The analysis of domestic

and foreign approaches to the professional-pedagogical competence of future teachers is carried out. A coherent picture of their implementation during the practical work of a teacher in ZOO is received. There are generalized approaches to the formation of the pedagogical skills of future teachers, the majority of scholars mostly agree on the fact that the way to training these professionals is to develop their professional and pedagogical competence.

The results of the analysis of modern methodological approaches demonstrate their significant scientific capacity for studying and improving the professional training of the future teacher. All of them reflect the versatility, complexity of the process of forming the vocational and pedagogical competence of the professor of economics.

Key words: professional competence, competency, activity, functional, integrative, innovative, creative, scientific approaches.

Meta: конкретизувати наукові підходи до формування професійної компетентності викладачів ЗВО.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Необхідність всебічного теоретичного аналізу проблеми формування професійно-педагогічної компетентності викладача зумовили використання в межах дослідження взаємозв'язку і взаємодії таких наукових підходів: компетентнісний, діяльнісний, функціональний, інтегративний, інноваційний, креативний, особистісно орієнтований.

Реалізація певних наукових підходів у закладах вищої освіти, що доповнюють один одного, сприятиме формуванню професійної компетентності викладачів ЗВО.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що, узагальнюючи різні підходи до формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів, більшість науковців переважно сходяться на тому, що шляхом до підготовки висококваліфікованих фахівців є розвиток у них професійно-педагогічної компетентності.

У результаті проведеного аналізу методологічних підходів до проблеми формування та розвитку професійно-педагогічної компетенції майбутніх викладачів технічних закладів вищої освіти дослідники обгрунтовують су-

купність методологічних підходів, які використовувались у формуванні висококваліфікованого фахівця: 1) процесуальний (Н. Кузьміна): дослідження якості підготовки до навчально-виховного процесу (гностичний і конструктивний компоненти); дослідження діяльності викладача в навчально-виховному процесі (комунікативний і організаторський компоненти); дослідження контрольно-діагностичної діяльності викладача (рефлексивний компонент); 2) особистісний (В. Шувалова, С. Рогов, Б. Ананьєв, О. Щербаків), що включає: оцінювання знань і вмінь викладача; мотиваційний компонент; професійно значущі особистісні якості педагога; 3) процесуально особистісний (комплексний) підхід (А. Маркова), що передбачає дослідження: педагогічних (процесуальних) умінь викладача; результатів праці викладача (навченість і вихованість студентів); 4) результативний підхід – дослідження результативності навчально-виховного процесу (І. Лернер, М. Скаткін, В. Расвський), що складається із ступеня засвоєння студентами змісту навчальних програм; набуття ними досвіду репродуктивної і творчої діяльності в межах конкретного навчального предмета; зміни емоційно-ціннісного ставлення студентів до змісту навчального предмета і діяльності в певній галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не вирішеними раніше частинами загальної проблеми, котрим присвячується стаття, є узагальнення наукових підходів як методологічних орієнтирів дослідження, які доцільно використовувати у формуванні професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти.

У межах дослідження проаналізовано основні наукові підходи й виокремлено деякі з них. Зазначимо, що компетентнісний підхід не протидіє поширеним у педагогічній науці діяльнісному та функціональному підходам. Стосовно діяльнісного підходу, то він знайшов своє застосування на всіх рівнях формування змісту освіти майбутніх викладачів, їх професійно-педагогічної компетентності. Водночас він орієнтує майбутніх викладачів не тільки на засвоєння знань, але і способи цього засвоєння, зразки мислення та діяльності.

Діяльнісний підхід, за визначенням Н. Брюханової, передбачає:

- надання викладачу певного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів (державний стандарт);

- підготовку за спеціальністю (галузевий стандарт, і стандарт ВНЗ, навчальний план);

- підготовку викладача за циклом навчальних дисциплін та окремою дисципліною (галузевий стандарт та стандарт вищої освіти ВНЗ, навчальна і робоча навчальна програма) [1, с. 151].

Ми повною мірою поділяємо думку І. Зюзіна про те, що в сучасній освітній парадигмі діяльнісний підхід дозволяє вести мову про новий якісний склад підготовки майбутніх спеціалістів, а саме про інтеграцію особистісних показників і професійної готовності, що є ознакою належного рівня їх професійно-педагогічної компетентності [2, с. 491].

Згідно з обґрунтуванням Г. Атанова, діяльнісний підхід у професійній підготовці викладачів вищої школи характеризує такий стан професійно-педагогічної компетентності, який зумовлює логічний, цілісний розгляд усіх основних компонентів педагогічного процесу, зокрема, його мети, мотивів, операцій, способів контролю та аналізу досягнутих результатів [3].

Отже, діяльнісний підхід до формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ЗВО визначає рівень опанування ним системи знань та вмінь, що, на нашу думку, забезпечить формування здатності фахівця у майбутній професійній діяльності здійснювати практичну реалізацію основних завдань своєї професійної діяльності. Для нас такий підхід важливий з позиції організації навчального процесу майбутнього викладача ЗВО, який закладає основи формування його готовності до професійної діяльності.

Застосування функціонального підходу дає змогу трактувати розвиток професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача як процес творчого вдосконалення під час виконання визначених професійних функцій. На основі функціонального підходу розкривається змістова основа формування його професійно-педагогічної компетентності через зміст і структуру навчального процесу як стратегії розвитку цієї компетентності.

Як зазначають В. Деміденко [4], С. Іванова [5] та Т. Красікова [6], основними функціями викладача на шляху оволодіння ним професійно-педагогічною компетентністю є його навчальна, організаційна, методична і науково-презентаційна. У межах виз-

наченого науковцями функціонального підходу формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ЗВО характеризується саме таким змістом його навчального процесу.

Отже, функціональний підхід у справі формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача має бути спрямованим на визначення його функцій, практичних шляхів і механізмів удосконалення професійної підготовки та практичне забезпечення їх реалізації у конкретних умовах навчального процесу. На практичному рівні здійснення та реалізація функціонального підходу виявляється у застосуванні інтегративного, інноваційного та креативного підходів.

Реалізація навчального процесу з формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ЗВО в сучасних умовах неможлива без інтегративного підходу, оскільки він визначає створення єдиного, цілісного змісту навчання на основі, насамперед, гармонійної реалізації міждисциплінарних зв'язків. Інтегративний підхід орієнтує на якість професійної освіти викладача і досягнення ним гарантованого результату навчання, він націлений на якісне формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього професіонала через інтеграцію різних видів його діяльності в процесі теоретичного і практичного навчання, максимально наближеного за змістом до умов майбутньої професійної діяльності, і вимагає розробки інтегрованої навчально-програмної документації та комплексного методичного забезпечення [7, с.11].

Як зазначають М. Артишевська [8], О. Вознюк [9], І. Козловська [10], Н. Світловська [11] та інші науковці [12], інтегративний підхід в освіті – це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність у процесі формування професійно-педагогічної компетентності викладача. Він сприяє узгодженню змісту навчальних дисциплін, об'єднанню навчальних дисциплін щодо засвоєння пізнавальних і технологічних проблем.

Дослідник Г. Селевко у своїй праці виокремлює напрями, за якими вивчаються проблеми інтегрованого підходу в освіті і процесі формування професійно-педагогічної компетентності в сучасній педагогічній теорії та практиці. Це зокрема: методологічні

проблеми інтеграції; використання інтегративно-диференційованого підходу до структурування змісту знань та освіти, зменшення багатопредметності, укрупнення освітніх галузей; генералізація змісту навчальних предметів (концепція внутрішньопредметної інтеграції); формування системи знань інтегративними методами; поєднання в одних просторово-часових координатах різних технологій, методів, прийомів (концепція синтезу дидактичних систем); укрупнення дидактичних одиниць; інтеграція змісту професійної освіти; взаємозв'язки інтеграції та диференціації; структурування інтегрованих знань та цілісність змісту природничо-наукової освіти; проблеми розробки інтегрованих курсів; технології інтегрування навчальних предметів; інтеграція у ступеневій освіті; імовірно-статистичні аспекти інтеграції; інтеграція елементів контролю у навчанні; інтеграція у теоретичному та практичному навчанні; інтеграція загальнотехнічних та гуманітарних знань; поєднання у єдине ціле виховання і навчання.

Отже, інтегративний підхід свідчить, що процес формування професійно-педагогічної компетентності викладача має відбуватися на основі об'єднання в ціле певних частин його професійної підготовки. Це означає, що процес вироблення компетентності бере початок з формування її найпростіших елементів, які надалі будуть переплітатися і визначати поглиблений розвиток, зміцнення професійно-педагогічної компетентності викладача. Такий підхід, на нашу думку, заснований на тому, що не слід відразу і у всій повноті сформувати професійно-педагогічну компетентність педагога. Вона є складним утворенням і її формування має розпочинатися з вироблення порівняно простих умінь і навичок викладача та продовжуватися в подальшому в розвитку його педагогічної діяльності.

Інноваційний підхід у реалізації завдань формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ЗВО полягає у модернізації навчального процесу згідно з Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. Сутність інноваційного підходу розкриває у своїй праці В. Кравченко. Автор висвітлює наукові погляди на процес оновлення професійної освіти в сучасних умовах, вважаючи, що зміст інноваційного підходу полягає в упровадженні інноваційних педагогічних

технологій з метою модернізації професійної підготовки викладачів. Одночасно вказує на чинники, які впливають на ефективність інтенсифікації професійної підготовки цих фахівців. На думку Т. Сущенко, "...вагомі і швидкі успіхи досягаються там, де викладачі вузів беруть на озброєння нові педагогічні технології високоякісної професійної освіти, спираючись на які, вони мають можливість успішно готувати студентів до продуктивної кваліфікованої праці, гарантуючи і програмуючи її якість, відповідальність випускників за раціональність соціально значущих нововведень".

Таким чином, завдання інноваційного підходу в реалізації професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача, на нашу думку, полягають у збагаченні його позитивним досвідом викладацької діяльності, забезпеченні можливостей оволодіння ним інноваційними технологіями викладання спеціальних дисциплін, формуванні професійної педагогічної культури, розвитку комунікабельності та культури спілкування зі студентами.

Помітне місце в реалізації завдань формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача займає креативний підхід. Сутність його повною мірою розкрита в роботі О. Дубасенюк. Учена подає особливості застосування даного підходу в педагогічній підготовці майбутніх викладачів, який нею розглядається як процес упровадження ними сучасних форм і методів активного навчання студентів, розвиток їх пізнавальної самостійності в навчально-науковій, дослідницькій діяльності.

Важливість реалізації креативного підходу до професійної підготовки майбутніх викладачів підтверджує і Т. Стародубцева. На її думку, значення цього підходу зумовлено затребуваністю сучасної вищої школи на формування креативної особистості майбутнього викладача, що зумовлює необхідність у подоланні реально існуючого протиріччя між репродуктивним вузькопрофесійним характером старої системи навчання і актуальною потребою формування його креативної особистості сьогодні.

Проблема реалізації креативного підходу знайшла відображення також у праці, яку підготувала Л. Кондрашова. Під креативним підходом дослідниця подає методологічну спрямованість щодо організації навчального

процесу викладачем, що направлена на розвиток потреби студентів до новизни, нестандартне розв'язання ними навчальних задач. Це дозволить шляхом активізації їх креативних здібностей забезпечувати стимулювання у них засвоєння навчальної інформації, її відтворення.

Отже, креативний підхід щодо формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача переорієнтує його з предметно-змістового аспекту навчальної діяльності на нестандартні способи задоволення потреб у новизні і творчості, створення ним авторських навчальних програм і проектів з методичної роботи зі студентами.

Не менш важливими є особистісно зорієнтований підхід до розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів. Останнім часом у світлі формування цієї компетентності викладача особистісно орієнтований підхід усе більше утверджується, оскільки він передбачає диференційований відбір засобів, форм і методів організації навчального процесу, який реалізується з урахуванням його індивідуальних особливостей, рівня інтелектуальної, ціннісно-сислової готовності до навчання, самоосвіти та самовиховання. Питанням особистісно орієнтованого підходу значну увагу приділено у працях І. Беха, О. Дубасенюк, Е. Зеєра, Л. Качалової, І. Якиманської, С. Подмазіна та інших. Як зазначає Е. Полат, "...зусилля педагога, відповідно до особистісно орієнтованого підходу, мають бути спрямовані на організацію продуктивної діяльності, створення найбільш сприятливих умов для такої діяльності".

Таким чином, особистісно орієнтований підхід виступає як теоретико-методологічна стратегія і тактика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів. Він забезпечує умови для самореалізації, самовиховання і самоствердження особистості майбутнього педагога, сприяє у процесі його навчання формуванню індивідуально орієнтованого характеру, усвідомленню цінностей педагогічної професії, розвитку педагогічних здібностей. Це, на нашу думку, дасть можливість викладачу в перспективі впроваджувати заходи, що будуть спрямовані на саморозвиток, духовне, моральне й інтелектуальне збагачення особистості студентів.

Щодо акмеологічного підходу, то

його сутність стосовно професійно-педагогічної компетентності викладача полягає в орієнтації його професійної освіти на формування системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають ставлення до своєї діяльності, до самого себе як людини і професіонала. Акмеологічний підхід у процесі професійного становлення викладача вбачає, що його найважливішим чинником є досягнення вершин професіоналізму, фахова освіта та професійно-педагогічна компетентність, які лежать в основі руху до "вершин" – системи цінностей.

На обов'язковості використання акмеологічного підходу в дослідженні та оцінюванні рівня професійно-педагогічної компетентності фахівця наголошує Л. Паутова. О. Дубасенюк розглядає роль акмеологічного підходу як визначального, стратегічного орієнтира, що спрямовує професійно-педагогічну підготовку майбутніх викладачів як суб'єктів педагогічної освіти на основі інтеграції суб'єктного, особистісно орієнтованого, суб'єкт-суб'єктного, діалогового, середовищного, ресурсного підходів. Таке тлумачення, на її думку, дає можливість дослідити та спроектувати розвиток акмеособистості майбутнього педагога у процесі його професійної підготовки. Акмеологія, як зазначає В. Зайцев, покликана створити науковий апарат, який дозволить би викладачу адекватно обирати проблему свого ефективного розвитку і становлення як професіонала в усій сукупності його якостей, виявляючи завдання об'єднання й упорядкування знань з урахуванням засвоєння основ етики, етнології, соціології, психології і педагогіки.

Загалом, акмеологічний підхід убачає, що головним когнітивним компонентом професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача ЗВО є процес, який визначає сферу його професійних поглядів, коло запитань, що вирішуються, систему знань, які постійно розширюються та дозволяють виконувати професійну діяльність з належною продуктивністю. Це дозволяє сформувати відповідний сучасним суспільним вимогам орієнтир на набір відповідних професійних цінностей. Він передбачає формування системи ціннісних орієнтацій, які визначають загальну спрямованість його інтересів і прагнень, ієрархії індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, у кінцевому підсумку, рівень готовності як

майбутнього спеціаліста до реалізації життєвих і професійних планів.

На нашу думку, акмеологічний підхід щодо формування професійно-педагогічної компетентності викладача розкриває роль і значення необхідних умов для досягнення поставлених завдань на шляху прагнення стати професіоналом у сфері педагогічної науки. З точки зору акмеологічного підходу, послідовна і логічно обгрунтована організація навчального процесу з формування належної професійно-педагогічної компетентності майбутніх педагогічних фахівців для ЗВО ми можемо охарактеризувати як оволодіння ними ефективними технологіями навчальної діяльності з метою досягнення високого рівня продуктивності та професіоналізму. Цей підхід дозволяє сформувати в майбутніх викладачів групу якостей, які будуть спрямовані на професійне зростання студента, здатного до досягнення професійних вершин.

І, нарешті, слід розкрити значення культурологічного та гуманітарного підходів для формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача. Слід зазначити, що культурологічний підхід у сучасній педагогічній науці вважається методологічною основою його освіти та професійно-педагогічної компетентності, орієнтованої на роботу у ЗВО. Використання культурологічного підходу у процесі формування професійно-педагогічної компетентності викладача передбачає створення можливості для опанування перспектив розвитку інтегративних процесів, що мають відбуватися в організації передових технологій у навчанні студентів.

Культурологічний підхід до процесу професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи надає їм багато можливостей щодо формування професійно-педагогічної компетенції, а також творчої особистісної спрямованості, вироблення ціннісних орієнтацій, розвиток творчої активності, які мають бути скеровані на формування у студентів професійної самосвідомості, стійкої громадянської позиції, збагачення досвідом творчої самореалізації і саморозвитку. У даному контексті важливим є розгляд культурологічного підходу (Е. Бондаревська, Ю. Варданин, М. Васильєва, В. Ісаєв, Н. Саєнко, В. Сластенін) до педагогічної освіти викладачів, котрий заснований на засвоєнні ними основ загальної та професійно-педагогічної культури, активному оволодінні педагогічними

теоріями і технологіями як головною умовою і результатом професійного становлення.

Узагальнюючи наведені аргументи дослідників щодо змісту проблеми культурологічного підходу, ми можемо його визначити як сукупність разом узятих методологічних положень, організаційно-педагогічних заходів, направлених на створення умов для освоєння педагогічних цінностей, а також технологій, що забезпечують творчу самореалізацію викладача в майбутній професійній діяльності.

Важливим в процесі формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача є гуманітарний підхід. Його слід розуміти як принцип організації зазначеного процесу, що передбачає відбір на гуманітарних засадах змісту, стратегій, технологій професійно-педагогічної освіти. Зазначимо, що гуманітарний підхід за своєю природою є комплексним та інтегрує системний, компетентнісний, акмеологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований методологічні підходи щодо професійної підготовки та розвитку викладачів.

Доцільність формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача на засадах гуманітарного підходу обгрунтовано у праці О. Марченко. Дослідник охарактеризував зміст, принципи, педагогічні умови, освітні стратегії, технології формування професійної компетентності педагога на гуманітарних засадах; визначив на цій основі параметри для оцінки сформованості професійної компетентності педагога. Гуманітарний підхід як важливий принцип організації розвитку професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача знайшов необхідне обгрунтування в дисертаційному дослідженні М. Данилової. На цьому наголошують також такі дослідники, як Г. Балл, П. Перепелиця, В. Серєда та інші.

Таким чином, можемо константувати, що гуманітарний підхід до формування професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО є актуальним на всіх рівнях його професійної підготовки та вдосконалення у процесі навчання цільової, змістовної, організаційно-процесуальної та технологічної спрямованості майбутньої професійної діяльності.

Результати аналізу сучасних методологічних підходів свідчать про їх значні наукові можливості щодо вивчення та вдосконалення професійної

підготовки майбутнього викладача. Усі вони відображають багатоплановість, складність процесу формування професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зазначимо, що при визначенні основних методологічних підходів щодо процесу формування і розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів необхідно враховувати не тільки світовий досвід, а й, передусім, вивчати, творчо переосмислювати з нових методологічних позицій кращі надбаня вітчизняної педагогічної думки. Водночас зауважимо, що здійснений аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів є необхідним, оскільки дає змогу отримати цілісну картину їх реалізації під час практичної діяльності викладача у ЗВО.

Разом з тим, незважаючи на велику кількість праць у світовій та вітчизняній педагогічній науці, важливо на нашу думку, продовжити роботу щодо визначення основних підходів та їх змістовної наповненості, які мають сьогодні відповідати сучасним вимогам міжнародної освітньої практики до процесу формування та розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюханова Н. О. Про діяльнісний підхід до формування змісту підготовки інженерно-педагогічних кадрів / Н. О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : збірник наукових праць. – Харків : УПА, 2007. – С. 148–162.

2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.; Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : науково-метод. посібник / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.

3. Атанов Г. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання / Геннадій Атанов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 3. – С. 85–94.

4. Деміденко В. В. Середовищний підхід до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів коледжу / В. В. Деміденко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – 2014. – Вип. 42. – С. 51–59.

5. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 42. – С. 106–110.

6. Красікова Т. І. Організація навчального процесу у коледжі економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. І. Красікова. – Х.: ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2002. – 230 с.

7. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу : методичні рекомендації / [І. М. Козловська, Я. М. Собко, О. О. Стечкевич, О. М. Дубницька, Т. Д. Якимович]. – Львів : Сполом, 2012. – 64 с.

8. Арцишевська М. Р. Інтеграція змісту освіти : монографія / М. Р. Арцишевська, Р. А. Арцишевська. – Луцьк : Вежа, 2007. – 316 с.

9. Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.

10. Козловська І. Інтегративний підхід як загальнонаукова методологія в педагогічній науці: прогностичний аспект / І. Козловська // Неперервна освіта: теорія і практика. – 2003. – № 1. – С. 59–68.

11. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и ее возможности в начальном обучении / Н. Светловская // Начальная школа. – 1990. – № 5. – С. 57–60.

12. Інтегративні процеси у професійній освіті: Львівська наукова школа: [збірник наукових праць] / [укл. Б. Т. Камінський, І. Я. Пастирська]. – Львів: Сполом, 2010. – 268 с.

REFERENCES

1. Bryukhanova N.O. Pro diyalnisnyy pidkhd do formuvannya zmistu pidgotovky inzhenerno-pedahohichnykh kadriv // Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity : Zbirnyk naukovykh prats'. – Kharkiv : UIPA, 2007. – S. 148–162.

2. Zyazyun I. A. Filosofiya pedahohichnoyi diyi: monohrafiya / I.A. Zyazyun. – Cherkasy: Vyd. vid. CHNU imeni Bohdana Khmelnyts'koho, 2008. – 608 s.; Zyazyun I. A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi : naukovo-metod. posibnyk / I. A. Zyazyun. – K. : MAUP,

2000. – 312 s.

3. Atanov H. Obgruntuvannya ta sutnist' diyal'nisnoho pidkhd do navchannya / Hennadiy Atanov // Pedahohika i psykhohohiya profesiynoyi osvity. – 2002. – № 3. – S. 85–94.

4. Demidenko V. V. Seredovyschnyy pidkhd do rozvytku profesiyno-pedahohichnoyi kompetentnosti vykladachiv koledzhu / V. V. Demidenko // 189 Zasoby navchal'noy ta naukovo-doslidnoyi roboty. – 2014. – Vyp. 42. – S. 51–59.

5. Ivanova S.V. Funktsional'nyy pidkhd do vyznachennya profesiynoyi kompetentnosti vchytelya biolohiyi ta orhanizatsiya yiyi vdoskonalennya v zakladi pisylyadyploynooy osvity / S. V. Ivanova // Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka. – 2008. – Vyp. 42. – S. 106–110.

6. Krasikova T. I. Orhanizatsiya navchal'noho protsesu u koledzhi ekonomichnoho profilyu: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / T. I. Krasikova. – KH.: KHDPU imeni H. S. Skovorody, 2002. – 230 s.

7. Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv na osnovi intehratyvnoho pidkhdou : metodychni rekomendatsiyi / I.M. Kozlovs'ka, YA. M. Sobko, O. O. Stechkevych, O. M. Dubnyts'ka, T.D. Yakymovych. – L'viv : Spolom, 2012. – 64 s.

8. Artsyshevs'ka M.R. Intehratsiya zmistu osvity : [monohrafiya] / M.R. Artsyshevs'ka, R.A. Artsyshevs'ka. – Luts'k : "Vezha" vyd. Volyn. nats. un-tu im. L. Ukrayinky, 2007. – 316 s.

9. Voznyuk O. V. Tsilovi oriyentiry rozvytku osobystosti u systemi osvity: intehratyvnyy pidkhd: monohrafiya / O.V. Voznyuk, O.A. Dubasenyuk. – Zhytomir: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, 2009. – 684 s.

10. Kozlovs'ka I. Intehratyvnyy pidkhd yak zahal'nonaukova metodolohiya v pedahohichniy nauksi: prohnostychnyy aspekt / I. Kozlovs'ka // Neperervna osvita: teoriya i praktyka. – 2003. – № 1. – S. 59–68.

11. Svetlovskaya N. Ob integratsii kak metodicheskoy yavlenii i yeye vozmozhnosti v nachal'nom obuchenii / N. Svetlovskaya // Nachal'naya shkola. – 1990. – № 5. – S. 57–60.

12. Інтегративні процеси у професійній освіті: Львівська наукова школа: збірник наукових праць / [укл. Б. Т. Камінський, І. Я. Пастирська]. – Львів: Сполом, 2010. – 268 с.

Стаття надійшла 30.11.2018 р.